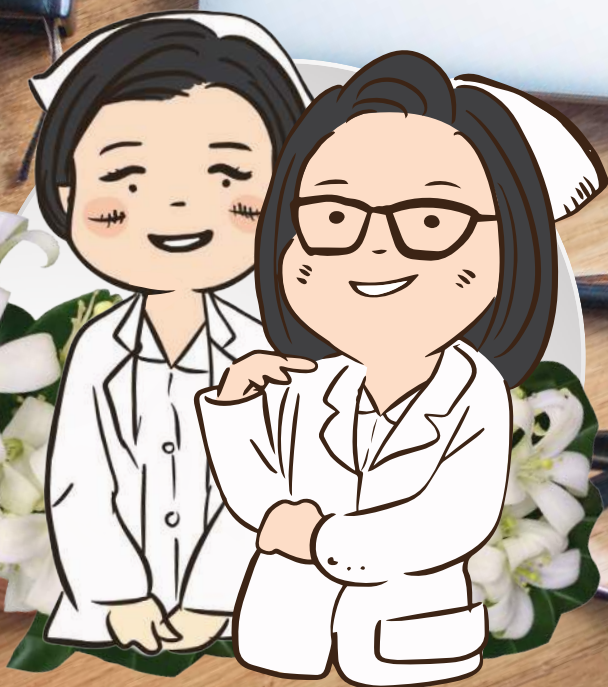

กฎหมายสำหรับ พยาบาล LAW FOR NURSES

ฉบับเรียบเรียง
ครั้งที่ 3

แสงทอง ธีระทองคำ
ไสว นรสาร

มหาวิทยาลัยมหิดล
คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี

กฎหมายสำหรับพยาบาล LAW FOR NURSES

แสงทอง ธีระทองคำ
ไสว นรสาร

กฎหมายสำหรับพยาบาล (Law For Nurses) ฉบับเรียบเรียงครั้งที่ 3

พิมพ์ครั้งที่ 1 มีนาคม 2566 จำนวน 2,000 เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ 2 ธันวาคม 2556 จำนวน 1,000 เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ 3 กันยายน 2558 จำนวน 1,000 เล่ม

ฉบับเรียบเรียงครั้งที่ 2

พิมพ์ครั้งที่ 1 มิถุนายน 2560 จำนวน 2,000 เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ 2 กรกฎาคม 2561 จำนวน 2,000 เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ 3 พฤศจิกายน 2564 จำนวน 1,000 เล่ม

ฉบับเรียบเรียงครั้งที่ 3

พิมพ์ครั้งที่ 1 พฤศจิกายน 2566 จำนวน 3,000 เล่ม

ISBN (e-book) 978-616-622-163-3

พิมพ์ครั้งที่ 1 สิงหาคม 2569 ฉบับ e-book

ราคา 370 บาท

สงวนลิขสิทธิ์ สำนักพิมพ์รามาริบัติ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล

สงวนลิขสิทธิ์ ตามพระราชบัญญัติการพิมพ์

ห้ามมิให้ทำซ้ำหรือลอกเลียนแบบโดยไม่ได้รับอนุญาต

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

แสงทอง ชีระทองคำ.

กฎหมายสำหรับพยาบาล (Law For Nurses) ฉบับเรียบเรียงครั้งที่ 3. -- กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รามาริบัติ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล, 2569.

438 หน้า.

1. พยาบาล -- กฎหมายและระเบียบข้อบังคับ. I. ไสว นรสาร, ผู้แต่งร่วม. II. ชื่อเรื่อง.

344.0414

ISBN 978-616-622-163-3

จัดทำและเผยแพร่โดย สำนักพิมพ์รามาริบัติ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล
270 ถนนพระรามที่ 6 แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400
0-2201-2258, 0-2201-1542

Website: www.rama.mahidol.ac.th/academic/textbook/

Facebook: สำนักพิมพ์รามาริบัติ

ออกแบบปกและรูปเล่ม บริษัท ไอดี ออล ดิจิตอลพริ้นท์ จำกัด โทรศัพท์ 06-3789-3624 Line @ideolprint

คำนิยม

ดิฉันในฐานะผู้อำนวยการโรงเรียนพยาบาลรามาธิบดี คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล รู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้เขียนคำนิยมใน ตำรา “กฎหมายสำหรับพยาบาล (ฉบับเรียบเรียงครั้งที่ 3 พิมพ์ครั้งที่ 1)” ของ รองศาสตราจารย์ ดร.แสงทอง ชีระทองคำ และ รองศาสตราจารย์ไสว นรสาร เนื่องจากการประกอบวิชาชีพพยาบาลและการผดุงครรภ์ อยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมายและจริยธรรมทางการพยาบาล ดังนั้น การมีความรู้ในเรื่องดังกล่าว จึงเป็นแนวทางให้พยาบาลวิชาชีพปฏิบัติการพยาบาลอย่างมืออาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อความปลอดภัย และป้องกันการละเมิดสิทธิของผู้ป่วยหรือผู้ใช้บริการ อย่างไรก็ตามพบว่า มีการฟ้องร้องทางการพยาบาลเพิ่มขึ้นเนื่องจากพยาบาลศึกษา ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายทางการพยาบาลและการผดุงครรภ์ไม่เพียงพอและไม่ต่อเนื่อง ตลอดจน กฎหมายมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทสังคมยุคปัจจุบัน นอกจากนี้พบว่า วิชาชีพการพยาบาลขาดแคลนผู้ที่มีความรู้อย่างถ่องแท้ทางด้านกฎหมายทางการพยาบาลและการผดุงครรภ์

ดังนั้น การที่ รศ. ดร.แสงทอง ชีระทองคำ และ รศ.ไสว นรสาร ได้ใช้ความรู้และประสบการณ์ด้านกฎหมายทางการพยาบาลและการผดุงครรภ์ ซึ่งสะสมมาเป็นระยะเวลายาวนาน กลั่นกรองเขียนเป็น ตำรา “กฎหมายสำหรับพยาบาล” นั้น จึงถือว่าเป็นคุณูปการกับวิชาชีพพยาบาลและการผดุงครรภ์อย่างยิ่ง ตำรา “กฎหมายสำหรับพยาบาล” เล่มที่ท่านกำลังถืออยู่นี้ ถือเป็นหนังสือที่มีผู้สนใจมากระดับต้น ๆ ของโรงเรียนพยาบาลรามาธิบดี มีการปรับปรุงเนื้อหาให้ทันสมัยเป็นระยะ ๆ ขอชื่นชมในความมุ่งมั่น อุทิศหา และเสียสละของ รศ. ดร.แสงทอง ชีระทองคำ และ รศ.ไสว นรสาร เป็นอย่างยิ่ง และเชื่อมั่นว่า ตำรา “กฎหมายสำหรับพยาบาล” เล่มนี้ จะเป็นประโยชน์สำหรับนักศึกษาพยาบาล พยาบาลวิชาชีพ และผู้สนใจเป็นอย่างมาก

รองศาสตราจารย์ ดร.พูลสุข เจนพานิชย์ วิสุทธิพันธ์
ผู้อำนวยการโรงเรียนพยาบาลรามาธิบดี
คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล

คำนำ

ตำรา “กฎหมายสำหรับพยาบาล (ฉบับเรียบเรียงครั้งที่ 3 พิมพ์ครั้งที่ 1)” ฉบับนี้ ได้เรียบเรียงและแก้ไขกฎหมายหลายฉบับให้ทันสมัย ตลอดจนปรับปรุงกรณีศึกษา และแบบทดสอบทุกบทเพื่อประกอบการเรียนการสอน วิชาประเด็นปัญหาทางกฎหมายและจริยธรรมทางการพยาบาล สำหรับนักศึกษาพยาบาล หลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต โดยเนื้อหาที่ได้ปรับปรุง ได้แก่ บทที่ 2 ความรับผิดชอบทางอาญากับการปฏิบัติการพยาบาล แก้ไขกฎหมายการทำแท้ง เพิ่มโทษปรับเป็นพินัย บทที่ 4 ความรับผิดชอบทางแพ่งกับการปฏิบัติการพยาบาล เพิ่มความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่รัฐ และวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค บทที่ 5 พระราชบัญญัติวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ เพิ่มกิจกรรมการศึกษาต่อเนื่อง และการควบคุมผู้ประกอบการวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ บทที่ 6 ความรับผิดชอบทางการพยาบาลตามกฎหมายวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ แก้ไขการพิจารณาการประพตติผิดจริยธรรมแห่งวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ บทที่ 7 กฎหมายการแพทย์และสาธารณสุขกับการปฏิบัติการพยาบาล แก้ไขประเภทของยา ประเภทโรคติดต่อ ขอบเขตการบริการสาธารณสุข ตามกฎหมายหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เพิ่มกฎหมายเกี่ยวกับการบริจาควัยวะ พระราชบัญญัติการป้องกันและแก้ไขปัญหการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น พ.ศ. 2559 และพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กที่เกิดโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ พ.ศ. 2558 บทที่ 8 คลินิกการพยาบาลและการผดุงครรภ์กับกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพิ่มคลินิกพยาบาลชุมชนอบอุ่น บทที่ 9 สิทธิผู้ป่วย เพิ่มหน้าที่อันพึงปฏิบัติของผู้ป่วย และกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล บทที่ 10 จริยธรรมกับการปฏิบัติการพยาบาล เพิ่มทฤษฎีต้นไมจริยธรรมปรับจรรยาบรรณของสภาพยาบาลระหว่างประเทศ สิทธิพยาบาล และแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหจริยธรรมทางการพยาบาล บทที่ 11 พยาบาลกับความรู้เรื่องทรัพย์สินทางปัญญา แก้ไขการคุ้มครอง และการละเมิดลิขสิทธิ์ บทที่ 12 การปฏิบัติการพยาบาลกับงานด้านนิติเวชศาสตร์ เพิ่มการชันสูตรพลิกศพโดยผู้ที่ไม่ใช่แพทย์ การพยาบาลนิติเวช และการคุกคามทางเพศ

ผู้พิมพ์หวังว่า ตำรา “กฎหมายสำหรับพยาบาล (ฉบับเรียบเรียงครั้งที่ 3 พิมพ์ครั้งที่ 1)” จะช่วยให้นักศึกษาพยาบาลและพยาบาลวิชาชีพ เข้าใจกฎหมายวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง รวมถึงสามารถประยุกต์และเชื่อมโยงกับการปฏิบัติการพยาบาลและการผดุงครรภ์ ส่งผลให้ตระหนักและให้การพยาบาลตามขอบเขตและมาตรฐานวิชาชีพ โดยคำนึงถึงจริยธรรมทางการพยาบาล

อนึ่ง การจัดทำตำราสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ต้องขอขอบคุณ “สำนักพิมพ์รามาศิบัติ” คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาศิบัติ มหาวิทยาลัยมหิดล และ รองศาสตราจารย์ ดร.พูลสุข เจนพานิชย์ วิสุทธิพันธ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนพยาบาลรามาศิบัติ ที่ให้การสนับสนุนและเขียนคำนิยม รวมถึง ขอขอบคุณ นายจักรพันธ์ สุวรรณพาณิชย์ อาจารย์สาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ออกแบบปกตำรา และขอขอบคุณ สภาการพยาบาลที่ให้ออกาสผู้พิมพ์ได้ประสบการณ์จากการทำงานกับวิชาชีพ และนำมาถ่ายทอดให้กับผู้อ่าน หากตำราเล่มนี้มีข้อผิดพลาดประการใด ผู้พิมพ์ขอน้อมรับเพื่อแก้ไขปรับปรุงในโอกาสต่อไป

แสงทอง อีระทองคำ และ ไสว นรสาร

คำนำ

(ฉบับเรียบเรียงครั้งที่ 2 พิมพ์ครั้งที่ 1-3)

ตำรา “กฎหมายสำหรับพยาบาล (ฉบับเรียบเรียงครั้งที่ 2)” ฉบับนี้ ผู้พิมพ์ได้ปรับปรุงและเรียบเรียงขึ้นใหม่ เนื่องจากกฎหมายหลายฉบับได้รับการแก้ไข กอปรกับมีประเด็นสถานการณ์ทางด้านสุขภาพเพิ่มหลายด้าน ตำราฉบับนี้จึงได้เพิ่ม 3 บทใหม่ และได้แก้ไขกฎหมายในบทอื่น ๆ ให้ทันสมัยยิ่งขึ้น รวมทั้งเพิ่มเติมกรณีศึกษา เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการประยุกต์ใช้สำหรับการปฏิบัติการพยาบาลดังต่อไปนี้ บทที่ 1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย เพิ่มประเด็นการตราพระราชบัญญัติ ศาลและลำดับชั้นของศาล บทที่ 2 ความรับผิดชอบทางอาญากับการปฏิบัติการพยาบาล เพิ่มเรื่องความผิดเกี่ยวกับการเปิดเผยความลับทางสื่อออนไลน์ การตั้งครม.ในวัยรุ่นและการตั้งครม.แทน บทที่ 3 ความรับผิดชอบประมาทในการปฏิบัติการพยาบาล เป็นบทใหม่ที่แยกเนื้อหาบางส่วนมาจากบทที่ 2 เนื่องจากเป็นประเด็นที่พบได้บ่อย บทที่ 4 ความรับผิดชอบแพ่งที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการพยาบาล ได้เรียบเรียงใหม่ทั้งหมด และเพิ่มกรณีศึกษา บทที่ 5 พระราชบัญญัติวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ เพิ่มข้อบังคับสภาการพยาบาล และประกาศที่เกี่ยวข้อง บทที่ 6 ความรับผิดชอบทางการแพทย์ตามกฎหมายวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ เป็นบทใหม่ที่นำตัวอย่างกรณีศึกษาที่พยาบาลวิชาชีพกระทำผิดจริยธรรม ตามกฎหมายวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ เพื่อมาเป็นอุทาหรณ์ให้พยาบาลเกิดความตระหนักขณะปฏิบัติหน้าที่การพยาบาล สำหรับบทที่ 7 กฎหมายการแพทย์และสาธารณสุขกับการปฏิบัติการพยาบาล ผู้เขียนได้เพิ่มกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายสถานพยาบาล และได้เขียนพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2558 พร้อมกฎหมายที่เกี่ยวข้อง แทน พระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2523 ที่ถูกยกเลิกแล้ว ส่วนบทที่ 8 คลินิกการพยาบาลและการผดุงครรภ์กับกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เป็นบทที่เพิ่มใหม่เช่นกัน เนื่องจากพยาบาลวิชาชีพเปิดคลินิกการพยาบาลและการผดุงครรภ์จำนวนมาก จึงจำเป็นต้องศึกษาและมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายนี้เพิ่มเติม นอกจากนี้บทที่ 9 แก้ไขตาม “คำประกาศสิทธิและข้อพึงปฏิบัติของผู้ป่วย” ฉบับใหม่ บทที่ 11 การปฏิบัติการพยาบาลกับงานด้านนิติเวชศาสตร์ ได้ปรับเนื้อหาให้กระชับและเปลี่ยนรูปภาพประกอบซึ่งเป็นภาพถ่ายที่ผู้เขียนและบุคลากรในหอผู้ป่วยอุบัติเหตุถ่ายสะสมไว้ และบทที่ 13 เรื่องการป้องกันและแก้ไขปัญหาจริยธรรมในการปฏิบัติการพยาบาล ได้เพิ่มประเด็นจริยธรรมเรื่องการปลูกถ่ายอวัยวะและวิทยาการเจริญพันธุ์ พร้อมประเด็นกรณีศึกษา

การจัดทำตำราเล่มนี้ได้รับทุนสนับสนุนจาก “โครงการตำรารามาริบัติ” คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาริบัติ จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ และขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สมจิต หนูเจริญกุล ที่กรุณาสละเวลาให้คำแนะนำที่มีค่าและเขียนคำนิยม ทั้งนี้ขอขอบคุณผู้ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่าง ๆ ในการแก้ไขตำราเล่มนี้ให้สมบูรณ์ เพื่อประโยชน์ต่อนักศึกษาพยาบาลและพยาบาลวิชาชีพสืบไป

แสงทอง อีระทองคำ และ ไสว นรสาร

คำนำ

(ฉบับเรียบเรียงครั้งที่ 1 พิมพ์ครั้งที่ 1-3)

ตำรา “กฎหมายสำหรับพยาบาล” จัดพิมพ์เพื่อประกอบการเรียนการสอนวิชากฎหมายเกี่ยวกับวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ สำหรับนักศึกษาพยาบาล หลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต โดยการเขียนตำราครั้งนี้เกิดจากแรงบันดาลใจของผู้เขียน “ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. แสงทอง ชีระทองคำ” เมื่อเข้ามารับตำแหน่งอาจารย์พยาบาล ในปี พ.ศ. 2540 และรับผิดชอบวิชานี้แทนอาจารย์นันทวัน ปราชนโยธิน ซึ่งเป็นครูสอนกฎหมายของผู้เขียน และเสียชีวิตกะทันหัน โดยที่ผู้เขียนในสมัยนั้นต้องการเขียนตำรากฎหมายสำหรับพยาบาลวิชาชีพให้สามารถนำไปใช้ได้จริงในการปฏิบัติการพยาบาล และยังเป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ของครูผู้ถ่ายทอดวิชา ผู้เขียนได้ตัดสินใจเรียนนิติศาสตรบัณฑิตในปี พ.ศ. 2541 และศึกษากฎหมายเกี่ยวกับวิชาชีพการพยาบาลด้วยตนเอง เพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้พร้อมในการสอนนักศึกษา โดยมีเอกสารประกอบการสอนที่ได้จัดทำเป็นรูปเล่มในปี พ.ศ. 2542 ต่อมาในปี พ.ศ. 2544 ผู้เขียนลาราชการเพื่อไปศึกษา ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา รองศาสตราจารย์ไสว นรสาร และ อาจารย์เบญจพร จิงเกรียงไกร ได้เข้ามาร่วมพัฒนาเอกสารประกอบการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง จวบจนปัจจุบัน และเห็นพ้องต้องกันว่าควรจัดทำเป็นตำราที่มีเนื้อหากฎหมายที่อ่านเข้าใจง่าย มีกรณีศึกษา และคำถามท้ายบท เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกวิเคราะห์ และตัดสินใจประเด็นปัญหาทางกฎหมาย และจริยธรรม ตลอดจนสามารถนำไปทบทวนเพื่อเตรียมสอบรวบยอด และสอบเพื่อขอขึ้นทะเบียนรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ ชั้น 1 รวมทั้งน่าจะมีประโยชน์ต่อคณาจารย์และพยาบาลวิชาชีพ ในการปฏิบัติการพยาบาลและการสอนนักศึกษาพยาบาล

เนื้อหาในตำราเล่มนี้สอดคล้องกับลักษณะวิชา ประกอบด้วย กฎหมายคุ้มครองสวัสดิภาพประชาชน กฎหมายวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจริยธรรมทางการพยาบาล การป้องกันและแก้ไขปัญหายจริยธรรมในการปฏิบัติการพยาบาล ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าตำราเล่มนี้ จะเป็นประโยชน์แก่นักศึกษาพยาบาล และผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาล และการผดุงครรภ์ทุกท่าน

การจัดทำตำราเล่มนี้ได้รับทุนสนับสนุนจาก “โครงการตำรารามาริบัติ” คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ และขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สมจิต หนูเจริญกุล ที่กรุณาสละเวลาให้คำแนะนำที่มีค่าอย่างยิ่งและเขียนคำนิยม ทำให้ผู้เขียนเกิดกำลังใจ ในการสร้างสรรค์งานวิชาการอย่างต่อเนื่อง หากตำราเล่มนี้มีข้อผิดพลาดประการใด ผู้เขียนขอรับคำแนะนำเพื่อการปรับปรุงแก้ไขในโอกาสต่อไป

แสงทอง ชีระทองคำ และ ไสว นรสาร

ผู้นิพนธ์

แสงทอง วีระทองคำ

- วท.บ. (การพยาบาลและการผดุงครรภ์) มหาวิทยาลัยมหิดล
- น.บ. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- วท.ม. (การเจริญพันธุ์และวางแผนประชากร) มหาวิทยาลัยมหิดล
- Ph.D. (Nursing), Virginia Commonwealth University, USA
- ประกาศนียบัตรการพยาบาลเฉพาะทางสาขาเวชปฏิบัติทั่วไป (การรักษาโรคเบื้องต้น)
- วุฒิบัตรแสดงความรู้ความชำนาญเฉพาะทางการพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชน
- หนังสืออนุมัติเกี่ยวกับความรู้ความชำนาญในการประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ สาขาการพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชน
- รองศาสตราจารย์ โรงเรียนพยาบาลรามาธิบดี คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล

ไสว นรสาร

- วท.บ. (การพยาบาลและการผดุงครรภ์) มหาวิทยาลัยมหิดล
- น.บ. มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- พย.ม (การพยาบาลผู้ใหญ่) มหาวิทยาลัยมหิดล
- Post Master Program Neurological and Neurosurgical Nursing, University of Alabama at Birmingham, USA
- รองศาสตราจารย์ โรงเรียนพยาบาลรามาธิบดี คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล
- ข้าราชการบำนาญ

สารบัญ

คำนิยาม	I
คำนำ	II
ผู้พิมพ์	V
สารบัญ	VI
สารบัญตาราง	VIII
สารบัญแผนภาพ	IX
ตัวย่อ	X
บทที่ 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย.....	1
Introduction to Law	
แสงทอง ชีระทองคำ	
บทที่ 2 ความรับผิดทางอาญากับการปฏิบัติการพยาบาล.....	21
Criminal Liability and Nursing Practice	
ไสว นรสาร	
บทที่ 3 ความรับผิดฐานประมาทในการปฏิบัติการพยาบาล	55
Negligence Liability in Nursing Practice	
ไสว นรสาร	
บทที่ 4 ความรับผิดทางแพ่งกับการปฏิบัติการพยาบาล.....	81
Civil Liability and Nursing Practice	
แสงทอง ชีระทองคำ และ ไสว นรสาร	
บทที่ 5 พระราชบัญญัติวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์.....	115
Professional Nursing and Midwifery Act	
แสงทอง ชีระทองคำ	

สารบัญ

บทที่ 6	ความรับผิดชอบทางการแพทย์ตามกฎหมายวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ 167 Nurse Liability According to Professional Nursing and Midwifery Act แสงทอง ชีระทองคำ
บทที่ 7	กฎหมายการแพทย์และสาธารณสุขกับการปฏิบัติการพยาบาล 191 Medical and Public Health Laws for Nursing Practice แสงทอง ชีระทองคำ
บทที่ 8	คลินิกการพยาบาลและการผดุงครรภ์กับกฎหมายที่เกี่ยวข้อง..... 251 Nursing and Midwifery Clinic and Related Laws แสงทอง ชีระทองคำ
บทที่ 9	สิทธิผู้ป่วย : ประเด็นกฎหมายและแนวทางการปฏิบัติสำหรับพยาบาล 275 Patient Rights: Legal Issues and Nursing Guidelines ไสว นรสาร
บทที่ 10	จริยธรรมกับการปฏิบัติการพยาบาลและการผดุงครรภ์ 307 Ethics of Nursing Practice and Midwifery แสงทอง ชีระทองคำ
บทที่ 11	พยาบาลกับความรู้เรื่องทรัพย์สินทางปัญญาและการคุ้มครอง 359 Nurses and Knowledge of Intellectual Property and Protection ไสว นรสาร
บทที่ 12	การปฏิบัติการพยาบาลกับนิติเวชศาสตร์ 383 Nursing Practice and Forensic Medicine ไสว นรสาร
ดัชนี	 413
Index	 422

สารบัญตาราง

ตารางที่ 2.1	ความแตกต่างระหว่างกฎหมายอาญากับกฎหมายแพ่ง	23
ตารางที่ 3.1	กรณีศึกษาและการวิเคราะห์การกระทำโดยประมาท.....	70
ตารางที่ 4.1	ความแตกต่างระหว่างนิติกรรมสัญญาและ การละเมิดจากการพยาบาลและการผดุงครรภ์.....	92
ตารางที่ 4.2	การเปรียบเทียบคดีผู้บริโภคกับคดีแพ่ง	107
ตารางที่ 5.1	กิจกรรมการศึกษาต่อเนื่อง และจำนวนหน่วยคะแนน.....	137
ตารางที่ 5.2	การวิเคราะห์กรณีศึกษาขอบเขตและการรักษาจริยธรรม ในการประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์.....	154
ตารางที่ 6.1	กรณีศึกษาการประพฤติดิจจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาล และการผดุงครรภ์	180
ตารางที่ 7.1	รายชื่อโรคติดต่อที่ต้องเฝ้าระวัง.....	212
ตารางที่ 7.2	ความผิดและอัตราโทษตามกฎหมายโรคติดต่อที่สำคัญ	219
ตารางที่ 7.3	คุณสมบัติเฉพาะของผู้บริจาคอวัยวะ.....	235
ตารางที่ 8.1	กรณีศึกษาประเด็นความเสี่ยงและปัญหาทางกฎหมายและ จริยธรรมทางการพยาบาล	265
ตารางที่ 11.1	อายุการคุ้มครองสิทธิบัตร.....	377

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่ 1-1	ลำดับศักดิ์ของกฎหมายลายลักษณ์อักษร.....	9
แผนภาพที่ 1-2	ขั้นตอนการตราพระราชบัญญัติ	9
แผนภาพที่ 5-1	การเลือกบุคคลเข้ารับตำแหน่งกรรมการที่ว่างลงก่อนครบวาระ	129
แผนภาพที่ 5-2	การลงมติของคณะกรรมการสภาการพยาบาล.....	132
แผนภาพที่ 5-3	การต่อไปอนุญาตประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์	141
แผนภาพที่ 5-4	กระบวนการสืบสวนหรือสอบสวนคดีจริยธรรมทางการพยาบาล.....	157
แผนภาพที่ 10-1	เกณฑ์การตัดสินใจเชิงจริยธรรมทางการพยาบาล	343

ตัวย่อ

รธน.	หมายถึง	รัฐธรรมนูญ
ป.อ.	หมายถึง	ประมวลกฎหมายอาญา
ป.พ.พ.	หมายถึง	ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
ป.วิ.อ.	หมายถึง	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
ป.วิ.พ.	หมายถึง	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง
พ.ร.บ.	หมายถึง	พระราชบัญญัติ
พ.ร.ก.	หมายถึง	พระราชกำหนด

บทที่

01

ความรู้เบื้องต้น เกี่ยวกับกฎหมาย Introduction to Law

แสงทอง วีระทองคำ

- ความหมายและลักษณะของกฎหมาย
- ความสำคัญของกฎหมาย
- ระบบของกฎหมาย
- ประเภทของกฎหมาย
- ศักดิ์ของกฎหมายลายลักษณ์อักษร
- ขอบเขตการบังคับใช้กฎหมาย
- การตีความกฎหมาย
- ช่องว่างของกฎหมาย
- การควบคุมการประกอบวิชาชีพการพยาบาล
และการผดุงครรภ์

บทที่ 1

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย

Introduction to Law

แสงทอง ธีระทองคำ

พยาบาลวิชาชีพเป็นผู้ให้การดูแลบุคคล ครอบครัว และชุมชน ตามพระราชบัญญัติวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ พ.ศ. 2528 และแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นการกระทำต่อมนุษย์ จึงอาจเสี่ยงต่อการกระทำผิดต่อกฎหมายโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ พยาบาลวิชาชีพจึงควรเรียนรู้กฎหมาย ทั้งกฎหมายวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ ซึ่งในบทนี้จะขอกล่าวถึงความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย ทั้งความหมาย ลักษณะ ความสำคัญ ระบบ ศักดิ์ การบังคับใช้ และการอุดช่องว่างของกฎหมาย ตลอดจนการควบคุมการประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์

ความหมายและลักษณะของกฎหมาย

“กฎหมาย (law)” ตาม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 หมายถึง กฎเกณฑ์ที่ผู้มีอำนาจประกาศเพื่อบังคับบุคคลให้ปฏิบัติ ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามอาจได้รับโทษ¹ “กฎหมาย” อีกนัยหนึ่ง เป็น คำสั่ง (command) บรรทัดฐานหรือกฎเกณฑ์ (norm) ของจารีตประเพณี ออกโดยผู้มีอำนาจแห่งรัฐ หรือรัฐอธิปไตย (sovereignty) ซึ่งใช้บังคับพฤติกรรมของบุคคลทั่วไปในสังคม หากไม่ปฏิบัติตามอาจได้รับโทษหรือขาดสิทธิประโยชน์บางประการ²⁻⁴ ทั้งนี้ กฎหมายอาจตราขึ้นเพื่อกำหนดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ระหว่างบุคคลกับรัฐ หรือใช้ในการบริหารประเทศ

ในมุมมองของผู้นิพนธ์ กฎหมาย หมายถึง กฎเกณฑ์หรือคำสั่ง ซึ่งออกโดยผู้มีอำนาจสูงสุดของประเทศหรือองค์กร เพื่อควบคุมความประพฤติ สิทธิและหน้าที่ของบุคคล หากไม่ปฏิบัติ ย่อมมีความผิด และอาจได้รับโทษ หรือถูกลิดรอนสิทธิ เสียผลประโยชน์บางประการ เช่น สภาการพยาบาล ประกาศข้อบังคับสภาการพยาบาลว่าด้วยข้อจำกัดและเงื่อนไขในการประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ พ.ศ. 2564⁵ เพื่อกำหนดขอบเขตการประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน หากพยาบาลวิชาชีพปฏิบัติการพยาบาลเกินขอบเขตที่กำหนด หรือพร่องมาตรฐานการพยาบาล เช่น เย็บแผลลึกถึงชั้นกล้ามเนื้อ ทำคลอดทำกันโดยไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ ปฏิเสธการช่วยเหลือผู้ป่วยหมดสติที่ต้องช่วยฟื้นคืนชีพ

ย่อมมีความผิด และอาจได้รับโทษตามกฎหมายวิชาชีพ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง ข้อบังคับสภาการพยาบาลดังกล่าว ถือว่าเป็นกฎหมายสำหรับพยาบาลทุกคนที่ต้องปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม หากสภาการพยาบาลออกประกาศเชิญสมาชิกสามัญ ร่วมบริจาคเงินเพื่อเป็นสวัสดิการช่วยเหลือพยาบาลวิชาชีพ ที่เจ็บป่วยจากการประกอบวิชาชีพ ฯ ไม่ถือว่าเป็นกฎหมาย เนื่องจากเป็นคำเชิญ ไม่ใช่การบังคับพฤติกรรมหรือคำสั่ง และไม่มีสภาพบังคับ หรือโทษที่ลิดรอนสิทธิ หรือประโยชน์ใด ๆ

ลักษณะของกฎหมาย

กฎหมาย แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ กฎหมายตามเนื้อความ (textual law) และกฎหมายตามพิธี (ceremonial law) โดย “กฎหมายตามเนื้อความ” คือ กฎเกณฑ์ซึ่งบัญญัติเป็นกฎหมายแท้จริง เพื่อกำหนดพฤติกรรมมนุษย์ ถ้าฝ่าฝืนจะได้รับโทษ ส่วน “กฎหมายตามพิธี” หมายถึง กฎเกณฑ์ที่ออกตามขั้นตอนการตรากฎหมาย แต่ไม่มีบทลงโทษ เช่น พระราชบัญญัติงบประมาณประจำปี ประกาศสภาการพยาบาล เรื่อง กำหนดการสอบความรู้ผู้ขอขึ้นทะเบียน และรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ ดังนั้น ผู้นิพนธ์เห็นว่า กฎหมายที่สำคัญสำหรับวิชาชีพต้องเป็นกฎหมายตามเนื้อความ ที่กำหนดทั้งสิทธิและหน้าที่ ให้บุคคลกระทำหรืองดเว้นกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ^{2,4,6} ดังนี้

1. เป็นคำสั่งหรือกฎเกณฑ์ กล่าวคือ เป็นข้อบังคับความประพฤติของบุคคลว่าถูกหรือผิด กระทำหรืองดเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิ หรือเอาผิดเอาเปรียบผู้อื่น ก่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความสงบของสังคม เช่น พ.ร.บ. วิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ พ.ศ. 2528 ฯ มาตรา 27 ระบุว่า “ห้ามบุคคลภายนอกประกอบวิชาชีพการพยาบาล และการผดุงครรภ์ เว้นแต่กระทำต่อตนเอง หรือตามข้อยกเว้นของกฎหมาย...” ทั้งนี้ เพื่อสงวนวิชาชีพ และคุ้มครองสวัสดิภาพของประชาชน เช่น หญิงตั้งครรภ์สามารถทำคลอด เช็ดตัวเพื่อลดไข้ ฉีดยาอินซูลินให้กับตนเอง

2. ออกโดยรัฐหรือผู้มีอำนาจในองค์กร เพื่อให้กฎหมายมีความศักดิ์สิทธิ์ และได้รับความเชื่อถือจากประชาชน ดังนั้น ผู้ออกกฎหมายต้องมีอำนาจสูงสุดในประเทศหรือองค์กร โดยปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้แทน ที่เรียกว่า **รัฐอธิปไตย (sovereignty)** ทั้งนี้ รัฐอธิปไตย มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ประชาชน อาณาเขต และอำนาจอธิปไตย โดยประเทศไทยอำนาจอธิปไตยถือเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ มาจากประชาชนชาวไทย ที่ใช้สิทธิผ่านผู้แทนราษฎรในการประชุมรัฐสภา ดังนั้น กฎหมายที่ผ่านรัฐสภา จึงเป็นกฎหมายที่ได้จากประชาชน และใช้บังคับพฤติกรรมของประชาชนที่อยู่ในอาณาเขตของประเทศไทย รวมถึงกฎหมายที่ได้จากการรัฐประหารหรือการปฏิรูป โดยบุคคลที่ยึดอำนาจในการปกครองประเทศได้สำเร็จ ย่อมมีอำนาจในการเป็น รัฐอธิปไตย สามารถออกประกาศหรือคำสั่ง ซึ่งมีผลบังคับใช้กับประชาชนเช่นกัน ในทำนองเดียวกันวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ มีนายกสภาการพยาบาลเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด ในการออกกฎหมายระดับข้อบังคับ ระเบียบ และประกาศสภาการพยาบาล โดยอาศัยอำนาจแห่ง พ.ร.บ. วิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ ฯ เพื่อควบคุมการประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ของพยาบาลวิชาชีพให้มีมาตรฐาน หากพยาบาลกระทำผิดจริยธรรม ในการประกอบวิชาชีพ ฯ อาจได้รับโทษที่กฎหมายวิชาชีพ ฯ ระบุไว้⁷

3. บังคับพฤติกรรมของมนุษย์ หมายถึง การกระทำของบุคคลทั้งการเคลื่อนไหว หรือไม่เคลื่อนไหวร่างกายภายใต้การควบคุมของจิตใจ ส่งผลให้ผู้อื่นได้รับความเสียหายหรือผลกระทบ เช่น พยาบาลวิชาชีพปล่อยทารกจมน้ำ (cyanosis) มีความผิดฐานทำให้ผู้อื่นบาดเจ็บ โดยแสดงพฤติกรรม งดเว้นการเคลื่อนไหวร่างกาย ที่ต้องดูแลทารกตามหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ หรือ พยาบาลวิชาชีพฉีดวัคซีนโควิด-19 ให้ผู้ป่วย โดยไม่ทราบผู้ป่วยได้ยามาแล้ว จากพยาบาลวิชาชีพอีกคน แสดงให้เห็นว่าพยาบาลพร้อมมาตรฐานการปฏิบัติ อาจต้องรับผิดชอบ และได้รับโทษ

4. มีสภาพบังคับ หมายถึง บทลงโทษที่พิจารณาตัดสินโดยเจ้าหน้าที่รัฐ ผ่านกระบวนการทางกฎหมาย ที่ชัดเจนและเป็นธรรม ทั้งนี้ สภาพบังคับ (sanction) สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ สภาพบังคับทางแพ่ง สภาพบังคับทางอาญา สภาพบังคับทางปกครอง และสภาพบังคับทางรัฐธรรมนูญ โดยการประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ จะเกี่ยวข้องกับสภาพบังคับทางปกครอง แพ่ง และอาญา เนื่องจากการพยาบาลเป็นการกระทำต่อมนุษย์ หากเกิดความผิดพลาดในการปฏิบัติ (malpractice) ผู้เสียหายอาจฟ้องร้องต่อศาล เพื่อให้ผู้กระทำผิดรับโทษ โดยโทษตามกฎหมายแพ่ง อาจเป็นการชดเชยค่าสินไหมทดแทน เพื่อเยียวยาผู้เสียหาย ส่วนโทษทางอาญา ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน เช่น พ.ร.บ. วิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ พ.ศ. 2528 มาตรา 46 บัญญัติว่า “ผู้ใดฝ่าฝืน มาตรา 27 หรือมาตรา 43 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือปรับไม่เกิน 20,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”⁷ โดยมาตรา 27 ระบุ ห้ามบุคคลภายนอกประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ เว้นแต่การพยาบาลตนเอง หรือตามข้อยกเว้นของกฎหมาย ส่วน มาตรา 43 บัญญัติ ห้ามพยาบาลวิชาชีพที่ถูกพักใช้ใบอนุญาตหรือเพิกถอนใบอนุญาต กระทำการใดที่ทำให้ผู้อื่นเข้าใจว่า มีสิทธิประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์

ความสำคัญของกฎหมาย

กฎหมายเป็นเครื่องมือในการหล่อหลอมกลมเกลียว และควบคุมพฤติกรรมของประชาชน ตามความต้องการของรัฐหรือองค์กรนั้น ๆ กฎหมายก่อให้เกิดสิทธิ เสรีภาพ และผลประโยชน์ของประชาชน รวมถึงเป็นแนวทางกำหนดบทบาท และพฤติกรรมของบุคคลในสังคม ทำให้บุคคลรู้สิทธิหน้าที่ของตน และไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น หากกระทำอาชญากรรมโทษ กฎหมายจึงมีความสำคัญในการบริหารประเทศ และเป็นเครื่องมือบังคับที่ศักดิ์สิทธิ์ ทำให้มนุษย์เกรงกลัวบทลงโทษที่เป็นรูปธรรม ซึ่งแตกต่างจากศาสนาหรือศีลธรรมที่เป็นนามธรรม จับต้องไม่ได้ และอาจได้รับผลกระทบ หรือผลแห่งการกระทำในชาตินี้หรือชาติหน้า แต่ผู้กระทำผิดมองไม่เห็นว่าเป็นการลงโทษในสิ่งที่ตนกระทำผิด มนุษย์จึงยังกระทำความผิดหรือบาป โดยไม่เกรงกลัวหรือละอายต่อบาป นอกจากนี้ กฎหมายยังช่วยให้สังคมอยู่ในระเบียบ ไม่แก่งแย่งต่อสู้กันเองที่ได้รับผลกระทบแล้ว จึงทำให้บ้านเมืองสงบสุข ในเวลาเดียวกันผู้กระทำผิดจะได้รับโอกาส ในการพัฒนาตนให้กลับเป็นคนดีช่วยเหลือสังคม^{2,4,6}

จึงเห็นได้ว่า กฎหมายมีความสำคัญต่อประชาชนและประเทศ โดยเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ สร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความสงบสุขให้กับสังคมและประเทศชาติ รวมทั้งก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม ดังนั้น ประชาชนทุกคนจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ และเข้าใจกฎหมายเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้อื่นเอารัดเอาเปรียบ รู้สิทธิและหน้าที่ของตน และระวังตนต่อการกระทำความผิดจากการไม่รู้กฎหมาย เนื่องจากกฎหมายไม่ยกเว้นโทษให้แก่ผู้กระทำความผิด โดยอ้างว่าไม่รู้กฎหมาย เพื่อให้ตนพ้นผิด (ป.อ. มาตรา 64) ตามสุภาษิตที่ว่า “ความไม่รู้กฎหมาย ไม่อาจเป็นข้อแก้ตัวได้ (Ignorance of the law is no excuse.)”^{2,3} ในทำนองเดียวกัน กฎหมายวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์กำหนดสิทธิ และหน้าที่ให้กับสมาชิกสมาคมสภาการพยาบาล และผู้ประกอบการวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์⁷ เช่น สมัครรับและเลือกตั้งกรรมการสภาการพยาบาล เสนอความเห็นต่อคณะกรรมการสภาการพยาบาลเพื่อพัฒนาวิชาชีพ ปฏิบัติการพยาบาลในขอบเขตและมาตรฐานวิชาชีพ ไม่ก้าวล่วงวิชาชีพอื่น ทั้งเรื่องการใช้ยาเกินขอบเขตวิชาชีพ และปฏิบัติหัตถการนอกเหนือจากกฎหมายกำหนด เช่น เชื้อสิ่งแปลกปลอมบริเวณกระจกตา เจาะเลือดเพื่อหาค่าก๊าซในหลอดเลือดแดง

ระบบของกฎหมาย

กฎหมายที่ใช้กันทั่วโลกในปัจจุบันนี้ มีความเป็นมาที่แตกต่างกัน บางกฎหมายมีแหล่งที่มาจากขนบธรรมเนียม คำพิพากษาของศาล คำสั่งของฝ่ายบริหาร สนธิสัญญา ประชามติ ทำให้กฎหมายมีได้มีลักษณะเดียวกัน แต่มีลักษณะตามระบบกฎหมายที่ประเทศนั้นเห็นว่า เหมาะสม และยุติธรรมกับสภาพสังคมของประเทศ ระบบกฎหมายที่สำคัญแบ่งออกเป็น 2 ระบบ^{2-4,8} ซึ่งการใช้และวิธีคิดของทั้งสองระบบนี้แตกต่างกัน ดังนี้

1. ระบบกฎหมายจารีตประเพณี หรือ ระบบกฎหมายไม่เป็นลายลักษณ์อักษร (common law system) มีต้นกำเนิดในชนเผ่าพื้นเมืองของประเทศอังกฤษ ระบบการพิจารณาพิพากษาคดีศาลใช้ดุลพินิจในการวิเคราะห์ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ตัดสินคดีไปตามเหตุผล โดยอาศัยบรรทัดฐานและผลการตัดสินคดีเดิม ทำให้การตัดสินคดีที่ข้อเท็จจริงเดียวกัน ไม่แตกต่างกัน ก่อให้เกิดทฤษฎีการตัดสินโดยยึดหลักกฎหมายตามคำพิพากษา ต่อมา พระมหากษัตริย์ของ Normans ได้พยายามสร้างหลักเกณฑ์การพิจารณาคดี โดยจัดตั้งศาลหลวง ซึ่งพยายามปรับปรุงกฎหมายให้เป็นกลางที่สุด สามารถใช้บังคับได้ทั่วไป ที่เรียกว่า “กฎหมายไม่เป็นลายลักษณ์อักษร” และนำจารีตประเพณีในเรื่องต่าง ๆ รวบรวมไว้ด้วย จึงเป็นการกำเนิดระบบกฎหมายจารีตประเพณี ที่เป็นกฎเกณฑ์ทั่วไป บรรทัดฐาน ใช้เป็นแบบอย่าง และมีคุณค่าเหมือนตัวบทกฎหมาย ทำให้เกิดคำกล่าวที่ว่า ผู้พิพากษาเป็นผู้สร้างกฎหมาย (judge made law) ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา

อย่างไรก็ตาม ระบบกฎหมายจารีตประเพณี ไม่มีการบัญญัติกฎหมายไว้ชัดเจน และได้้นำจารีตประเพณีเป็นเหตุผลในการตัดสินคดี ซึ่งจารีตประเพณีของแต่ละท้องถิ่นแตกต่างกัน ดังนั้นการพิจารณาคดีจึงจำเป็นต้องมี “คณะลูกขุน” ซึ่งประชาชนในท้องถิ่นนั้นเคารพนับถือ ร่วมพิจารณาเฉพาะข้อเท็จจริงในศาลว่า ผู้ต้องหากระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหาหรือไม่ ถ้าคณะลูกขุนเห็นว่าผู้ต้องหากระทำความผิดจริง จะเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาพิจารณาในปัญหาข้อกฎหมายก่อนพิพากษาคดีในทางกลับกัน หากคณะลูกขุนเห็นว่าไม่ผิด หรือยกข้อกล่าวหา ต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาให้พ้นคดีประเทศที่ใช้กฎหมายระบบจารีตประเพณี หรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ ประเทศอังกฤษ และประเทศที่เคยเป็นอาณานิคมของประเทศอังกฤษ เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ อินเดีย

2. ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร หรือ ระบบประมวลกฎหมาย (civil/ code law system)

มีต้นกำเนิดจากกฎหมายโรมัน ประกอบด้วยกฎหมายสำคัญ ได้แก่ กฎหมายสิบสองโต๊ะ กฎหมายชาวโรมัน (Jus Civile) กฎหมายชนต่างชาติ (Jus Gentium) และกฎหมายอื่นของมหาอาณาจักรโรมัน ต่อมา นักกฎหมายที่สำคัญในสมัยของพระเจ้าจักรพรรดิจัสติเนียนที่ 1 (Justinian I) ได้จัดทำร่างกฎหมายขึ้นเป็นประมวลกฎหมาย โดยยึดถือจารีตประเพณีเป็นพื้นฐาน และนำคำพิพากษาศาลตีความกฎหมายของนักปราชญ์และนักนิติศาสตร์ รวมถึง บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร จนได้เป็นกฎหมาย พระเจ้าจักรพรรดิจัสติเนียนได้ทรงบัญญัติประมวลกฎหมาย เรียกว่า “กฎหมายจัสติเนียน” (Justinian law) ซึ่งเป็นแบบอย่างให้กับประเทศต่าง ๆ นำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของประเทศนั้น ๆ รวมถึงประเทศไทย และประเทศต่าง ๆ ในภาคพื้นยุโรป ได้นำหลักเกณฑ์ของระบบนี้ร่างเป็นประมวลกฎหมายของประเทศ เช่น ฝรั่งเศส เบลเยียม อิตาลี เยอรมัน เดนมาร์ก ออสเตรีย สเปน โปรตุเกส สวิสเซอร์แลนด์ ญี่ปุ่น จีน

ทั้งนี้ ศาลจะพิจารณาคดีจากหลักเกณฑ์ทั่วไปสู่การพิจารณาเฉพาะเรื่อง โดยการตีความต้องพิจารณาตามตัวบทกฎหมาย (deduction) คำพิพากษาของศาลเป็นเพียงตัวอย่าง ในการประยุกต์กฎหมายกับข้อเท็จจริง ซึ่งแตกต่างจาก ระบบกฎหมายจารีตประเพณี หรือกฎหมายไม่เป็นลายลักษณ์อักษร การพิพากษาคดียึดตามคำพิพากษาลำดับเดิม จึงเป็นการพิจารณาคดีเฉพาะเรื่องไปสู่เรื่องทั่วไป (induction)^{3,4}

ประเภทของกฎหมาย

กฎหมายสามารถจำแนกตามขอบเขตของการใช้ออกเป็น 2 ประเภท^{2,3,9} ได้แก่

1. **กฎหมายระหว่างประเทศ (international law)** คือ กฎหมายที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่อประเทศ หรือรัฐต่อรัฐ โดยมีแหล่งกำเนิดจากขนบธรรมเนียมประเพณี ข้อตกลง หรือสนธิสัญญาระหว่างประเทศ แบ่งออกเป็น 3 สาขา ได้แก่

1.1 แผนกคดีเมือง (public international law) เป็นกฎหมายที่กำหนดให้รัฐ และองค์กรระหว่างประเทศ มีสิทธิและหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อกัน ทั้งเรื่องเขตแดน การทูต สนธิสัญญา หรือกรณีพิพาท เช่น กฎบัตรสหประชาชาติ สนธิสัญญาเกี่ยวกับเขตแดน สนธิสัญญาสงบศึก สนธิสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

1.2 แผนกคดีบุคคล (private international law) เป็น หลักเกณฑ์ที่บังคับข้อพิพาทระหว่างประเทศเกี่ยวกับกฎหมายเอกชน ความประพฤติ สิทธิ และหน้าที่ทางแพ่งของประชาชน เช่น สัญชาติ ภูมิลำเนา การสมรส นิติกรรม ทรัพย์สิน หนี้ต่าง ๆ ซึ่งแต่ละประเทศจะมีรายละเอียดแตกต่างกัน ทำให้เกิดการขัดแย้งกันได้ ดังนั้นแต่ละประเทศจึงต้องมีกฎหมายรองรับกฎหมายระหว่างประเทศ แผนกคดีบุคคล เพื่อลดความขัดแย้ง ตัวอย่างกฎหมายของไทย เช่น พ.ร.บ. สัญชาติ พ.ร.บ. ว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย

1.3 แผนกคดีอาญา (criminal international law) คือ กฎหมายที่กำหนดอำนาจศาลของประเทศต่าง ๆ ในการปราบปรามและลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญา ในกรณีที่เกิดปัญหาว่าด้วยการขัดกันของอำนาจระหว่างประเทศ หรือการกระทำผิดที่ต่อเนื่องในหลายประเทศ และต้องพิจารณาว่าประเทศใด มีอำนาจจับกุม และพิพากษาคดีเพื่อลงโทษบุคคลนั้น เช่น กฎหมายว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดน กฎหมายความร่วมมือระหว่างประเทศในทางอาญา

2. กฎหมายภายในประเทศ (national law) คือ กฎหมายที่ใช้บังคับบุคคลทุกคนที่อาศัยอยู่ในประเทศ จำแนกได้ 2 ประเภท ตามสิทธิประโยชน์และความสัมพันธ์ของบุคคล ได้แก่

2.1. กฎหมายมหาชน (public law) เป็นกฎหมายที่บัญญัติความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ หรือรัฐกับเอกชน โดยรัฐเป็นฝ่ายปกครองที่มีอำนาจเหนือกว่าประชาชน ตัวอย่างกฎหมายมหาชน เช่น กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายปกครอง กฎหมายอาญา กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระธรรมนูญศาลยุติธรรม

2.2 กฎหมายเอกชน (private law) หมายถึง กฎหมายที่บัญญัติความสัมพันธ์ระหว่างเอกชน ซึ่งมีฐานะเท่าเทียมกัน รวมทั้งหน่วยงานของรัฐ และรัฐวิสาหกิจที่ดำเนินธุรกิจแบบเอกชน ตัวอย่างกฎหมายเอกชน เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พ.ร.บ. ลิขสิทธิ์

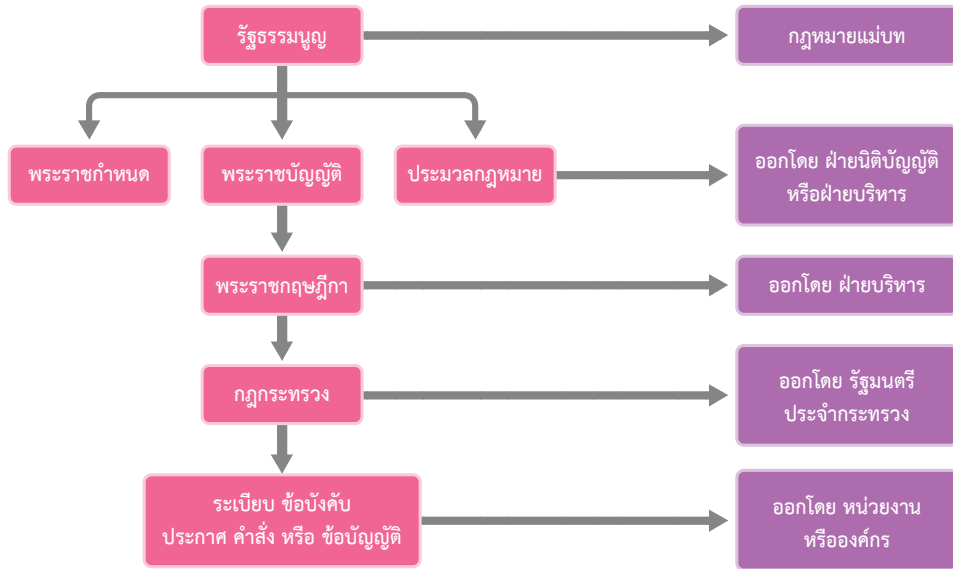
นอกจากนี้ กฎหมายสามารถแบ่งตามบทบาทของกฎหมาย ได้แก่ **กฎหมายสารบัญญัติ (substantive law)** และ **กฎหมายวิธีสบัญญัติ (adjective law/ procedural law)** โดยกฎหมายสารบัญญัติ เป็นกฎหมายซึ่งกำหนดสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของบุคคลตามกฎหมาย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นกฎหมายที่ควบคุมความประพฤติของบุคคลในสังคม เช่น ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายยาเสพติด ส่วนกฎหมายวิธีสบัญญัติ เป็นกฎหมายระบุงกระบวนการยุติข้อพิพาทตามกฎหมายสารบัญญัติ หรือวิธีการดำเนินคดีตั้งแต่แรกเริ่มจนเสร็จสิ้น เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พ.ร.บ. วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค

ศักดิ์ของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

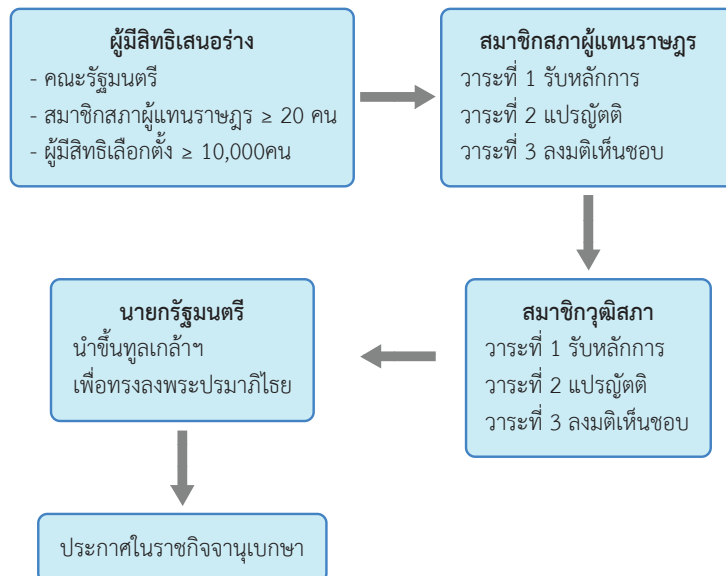
ศักดิ์ของกฎหมายลายลักษณ์อักษร (hierarchy of code law) หมายถึง ลำดับความสูงต่ำของกฎหมาย ขึ้นกับอำนาจขององค์กรที่ออกกฎหมาย ทำให้เห็นภาพรวมของกฎหมาย ดังแสดงในแผนภาพที่ 1-1²⁻⁴ จึงมีความสำคัญต่อการบังคับใช้ การตีความ และการยกเลิกกฎหมาย โดยการออกกฎหมายที่มีศักดิ์ต่ำกว่า จะออกโดยอาศัยอำนาจของกฎหมายที่มีศักดิ์สูงกว่า และต้องมีเนื้อหาไม่เกินขอบเขตอำนาจที่ให้ไว้ หากเนื้อหาของกฎหมายขัดแย้งกัน ต้องใช้กฎหมายที่มีศักดิ์สูงกว่าบังคับ ทั้งนี้กฎหมายที่มีศักดิ์ต่ำกว่า จะยกเลิกกฎหมายที่มีศักดิ์สูงกว่าไม่ได้ กฎหมายลายลักษณ์อักษรที่มีศักดิ์ตั้งแต่สูงสุดถึงต่ำสุด^{2-4,8-10} ประกอบด้วย

1. รัฐธรรมนูญ (Constitutional Law) เป็นกฎหมายที่มีศักดิ์สูงสุดออกโดยรัฐสภา ใช้ในการปกครองประเทศ กฎหมายอื่นขัดแย้งไม่ได้ ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่ชี้ขาดว่า กฎหมายฉบับใดขัดแย้งกับกฎหมายฉบับนี้ รัฐธรรมนูญจึงเป็นกฎหมายแม่บท ที่กำหนดรูปแบบการปกครองประเทศ และวางระเบียบอำนาจสูงสุดของรัฐ หรืออำนาจอธิปไตย ได้แก่ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ตลอดจนการรับรอง และการส่งเสริมสิทธิหน้าที่ของประชาชนชาวไทย หากต้องการเปลี่ยนแปลง แก้ไข หรือยกเลิกรัฐธรรมนูญ ต้องปฏิบัติตามวิธีการที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

2. พระราชบัญญัติ (Act) เป็นกฎหมายที่ออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งรัฐสภาทำหน้าที่พิจารณาออก พ.ร.บ. โดยอาศัยอำนาจของรัฐธรรมนูญ เพื่อวางข้อบังคับ ความประพฤติดังบุคคล องค์กร และเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งผู้มีสิทธิเสนอร่าง พ.ร.บ. ได้แก่ คณะรัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่า 20 คน เสนอผ่านพรรคการเมือง และผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงชื่อจำนวนไม่น้อยกว่า 10,000 คน กรณีเป็นร่าง พ.ร.บ. เกี่ยวกับการเงิน จะต้องผ่านการรับรองจากนายกรัฐมนตรี การเสนอร่าง พ.ร.บ. เพื่อนำเข้าสู่การพิจารณาโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สภาล่าง) จำนวน 3 วาระ ได้แก่ รับหลักการ แปรญัตติโดยกรรมาธิการที่สภาตั้งขึ้น เพื่อแก้ไขหรือเพิ่มเติมร่างดังกล่าว และสภาจะลงมติเห็นชอบกรณีผ่านความเห็นชอบ จึงเสนอต่อสมาชิกวุฒิสภา (สภาสูง) เพื่อพิจารณา 3 วาระเช่นเดียวกับสภาผู้แทนราษฎร เมื่อผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาแล้ว นายกรัฐมนตรีจะนำขึ้นทูลเกล้าฯ พระมหากษัตริย์ เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย และประกาศในราชกิจจานุเบกษา (Royal Thai Government Gazette หรือ Government Gazette) จึงมีผลบังคับใช้ต่อประชาชน สรุปดังแผนภาพที่ 1-2^{2,6,8}

แผนภาพที่ 1-1 ลำดับศักดิ์ของกฎหมายลายลักษณ์อักษร
วาดภาพโดย : แสงทอง อีระทองคำ

แผนภาพที่ 1-2 ขั้นตอนการตราพระราชบัญญัติ
วาดภาพโดย : แสงทอง อีระทองคำ

กรณีที่ถูกพิพากษาไม่เห็นชอบกับร่าง พ.ร.บ. ให้ยับยั้ง และส่งคืนกลับสภาผู้แทนราษฎร โดยสภาผู้แทนราษฎรมีสิทธิยกร่างกฎหมายนี้ กลับมาพิจารณาใหม่ได้ เมื่อพ้น 180 วันนับจากวันที่ได้รับคืนจากวุฒิสภา ยกเว้น เรื่องเกี่ยวกับการเงิน สภาผู้แทนราษฎรสามารถนำร่างกฎหมายนั้น กลับมาพิจารณาใหม่ทันที ในทำนองเดียวกัน หากร่าง พ.ร.บ.ใด พระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบ หรือพ้น 90 วัน ไม่พระราชทานคืน รัฐสภาต้องปรึกษา และหากมีมติยืนยันตามเดิม โดยต้องผ่านคะแนนเสียง 2 ใน 3 ให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าฯ อีกครั้ง เมื่อพ้น 30 วัน ไม่พระราชทานคืน ให้นายกรัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษาใช้บังคับ เสมือนว่าทรงลงพระปรมาภิไธย⁸

3. ประมวลกฎหมาย (Code of law) เป็นการรวบรวมบทบัญญัติของกฎหมายลายลักษณ์อักษร ในเรื่องเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน ให้มาอยู่ในหมวดเดียวกันอย่างเป็นระบบ (compilation of laws and regulations) เพื่อง่ายต่อการศึกษา ค้นคว้า นำไปประยุกต์ ปรับปรุง หรือแก้ไขกฎหมาย ซึ่งต้องประกาศว่า “พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมาย....” ตัวอย่างประมวลกฎหมายสำคัญที่พยาบาลวิชาชีพควรศึกษา ได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

4. พระราชกำหนด (Royal enactment/ emergency decree) เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นโดยพระมหากษัตริย์ ตามคำแนะนำของฝ่ายบริหารหรือคณะรัฐมนตรี เพื่อกฎหมายเป็นกรณีพิเศษในกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นและเร่งด่วน เพื่อรักษาความปลอดภัย ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ หรือป้องกันภัยพิบัติ ตลอดจนความจำเป็นเกี่ยวกับภาษีอากร หรือเงินตรา ที่ต้องพิจารณาอย่างเร่งด่วน และเป็นความลับ อันจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติโดยรวม

ทั้งนี้ ภายหลังประกาศใช้ พ.ร.ก. แล้ว คณะรัฐมนตรีต้องเสนอ พ.ร.ก. นั้นต่อรัฐสภา ถ้าผ่านความเห็นชอบ ต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษา เพื่อบังคับใช้เป็นพระราชบัญญัติต่อไป ถ้ารัฐสภาไม่เห็นชอบ พ.ร.ก. นั้น จะถูกยกเลิก แต่ไม่มีผลกระทบต่อกิจการที่ได้กระทำในระหว่างที่ใช้ พ.ร.ก. นั้น ตัวอย่างกฎหมาย เช่น พ.ร.ก. ปฏิรูประบบสถาบันการเงิน เพื่อรักษาผลประโยชน์ของแผ่นดิน พ.ร.ก. พิกัดอัตราศุลกากร พ.ศ. 2565 เพื่อควบคุมราคาสินค้านำเข้า พ.ร.ก. การบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 เพื่อควบคุมสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองในบางพื้นที่ของประเทศ และนำกลับมาใช้อีกครั้งในปี พ.ศ. 2563 เพื่อควบคุมการระบาดของโรคโควิด-19 และเป็นครั้งแรกที่มีการประกาศใช้ทั่วประเทศ

5. พระราชกฤษฎีกา (Royal decree) เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นโดยพระมหากษัตริย์ กำหนดรายละเอียดของกฎหมายฉบับรองจาก พ.ร.บ. หรือ พ.ร.ก. ออกโดยฝ่ายบริหาร อาศัยอำนาจ พ.ร.บ. หรือ พ.ร.ก. ไม่ต้องผ่านความเห็นชอบจากฝ่ายนิติบัญญัติ แต่จะมีเนื้อหาเกินขอบเขตหรือขัดแย้งกับกฎหมายที่ให้อำนาจไว้ ไม่ได้มีอำนาจใช้บังคับประชาชนทั่วไป แต่ไม่สามารถมีบทกำหนดโทษ และถ้ากฎหมายแม่บทถูกยกเลิก พระราชกฤษฎีกาจะถูกยกเลิกโดยปริยาย เช่น พระราชกฤษฎีกาเงินสวัสดิการเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสำนักงานสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

6. กฎกระทรวง (Ministerial regulation) เป็นกฎหมายที่ออกโดยฝ่ายบริหารคือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงนั้น ๆ ซึ่งออกตามความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี และอาศัยอำนาจตาม พ.ร.บ. เพื่อออกกฎหมายเกี่ยวกับรายละเอียดต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานตาม พ.ร.บ. นั้น ๆ โดยไม่ต้องผ่านการพิจารณาเห็นชอบจากรัฐสภา อย่างไรก็ตาม ต้องผ่านความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี และประกาศในราชกิจจานุเบกษา จึงบังคับใช้กับประชาชนทั่วไป เช่น กฎกระทรวงกำหนดลักษณะของสถานพยาบาล และลักษณะการให้บริการของสถานพยาบาล พ.ศ. 2558 กฎกระทรวงกำหนดชื่อสถานพยาบาล และการแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับชื่อสถานพยาบาล ผู้ประกอบวิชาชีพในสถานพยาบาล อัตราค่ารักษาพยาบาล ค่าบริการ และสิทธิผู้ป่วย พ.ศ. 2558

7. ระเบียบ และข้อบังคับ (Rule/ regulation/ discipline) เป็นกฎหมายที่ออกโดยหัวหน้าหน่วยงานหรือองค์กร ผ่านความเห็นชอบจากผู้บริหารหน่วยงานหรือคณะกรรมการ เพื่อกำหนดรายละเอียดวิธีปฏิบัติงาน โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติ เช่น ข้อบังคับสภาการพยาบาลว่าด้วยการรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ พ.ศ. 2550 ข้อบังคับสภาการพยาบาลว่าด้วย การสืบสวนหรือสอบสวนในกรณีมีการกล่าวหาหรือกล่าวโทษ ว่ามีผู้ประพฤติผิดจริยธรรมแห่งวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ พ.ศ. 2561

8. ประกาศ และคำสั่ง (Announcement/ command) เป็นกฎหมายที่ออกโดยหัวหน้าหน่วยงาน เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานในหน่วยงาน โดยอาศัยอำนาจตาม พ.ร.บ. หรือ เพื่อปฏิบัติงานตาม พ.ร.บ. เช่น ประกาศสภาการพยาบาลเรื่องห้ามมิให้ยา หรือสารละลายทางหลอดเลือดดำ ประกาศสภาการพยาบาลเรื่องมาตรฐานการบริการพยาบาลและการผดุงครรภ์ ระดับทุติยภูมิ และตติยภูมิ ประกาศกระทรวงสาธารณสุขเรื่องยาสามัญประจำบ้าน

9. กฎหมายท้องถิ่นหรือการปกครองส่วนท้องถิ่นบัญญัติ (Municipal law) เป็นการกระจายอำนาจในการออกกฎหมายให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น จึงมีผลบังคับเฉพาะพื้นที่เท่านั้น เช่น ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร ข้อบัญญัติเมืองพัทยา ข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล

ขอบเขตการบังคับใช้กฎหมาย

ขอบเขตของการบังคับใช้กฎหมายไทย (scope of law enforcement) มีข้อคำนึงถึงทั้งในด้านบุคคล สถานที่ และเวลา¹¹ ดังนี้

1. ใช้บังคับกับประชาชนชาวไทยทุกคน และคนต่างชาติดังอยู่ในอาณาเขตประเทศไทย ยกเว้น พระมหากษัตริย์ สมาชิกวุฒิสภา และสมาชิกผู้แทนราษฎร ที่อยู่ในที่ประชุมทั้งสองสภา ประมุขของรัฐต่างประเทศ และข้าราชการที่เยือนเป็นทางการ ทูตและพนักงานในสถานทูต รวมครอบครัว และบริวาร และบุคคลที่มีกฎหมายพิเศษให้ได้รับเอกสิทธิ์คุ้มกัน เช่น สมาชิกองค์การสหประชาชาติ

2. ครอบคลุมทุกพื้นที่ที่เป็นเขตราชอาณาจักรไทย ได้แก่ พื้นดินรวมแม่น้ำ ลำคลอง ทะเล อันเป็นอ่าวไทย ทะเลห่างจากฝั่งที่เป็นดินแดนไทยไม่เกิน 12 ไมล์ทะเล อากาศเหนือพื้นดิน และ ทะเลที่กล่าวมา เรือไทย และอากาศยานไทย

3. กรณีปกติมีผลบังคับใช้ตามวันที่ระบุในกฎหมายฉบับนั้น หากไม่ระบุ ให้ถือว่าวันถัดไปจาก วันที่ประกาศราชกิจจานุเบกษา ส่วนในกรณีเร่งด่วน มีผลบังคับใช้ทันที ในวันที่ประกาศราชกิจจานุเบกษา

โดยทั่วไปกฎหมายจะมีผลบังคับใช้ในอนาคต และห้ามออกกฎหมายลงโทษ หรือเพิ่มโทษ ย้อนหลังแก่บุคคล ยกเว้น กรณีย้อนหลังเป็นการล้มเลิกความผิด หรือเป็นคุณแก่ผู้มีความผิด การบัญญัติ ถึงวิธีการเพื่อความปลอดภัย เพื่อเป็นมาตรการป้องกันภัยอันตราย การตีความกฎหมายเดิมที่คลุมเครือ ในความหมายหรือวัตถุประสงค์ หรือกฎหมายวิธีสบัญญัติ เพื่อพิจารณาผู้กระทำความผิดตามกฎหมาย สารบัญญัติ และตัดสินลงโทษ ซึ่งจะทำให้เกิดความยุติธรรมในการตัดสินคดี

ตัวอย่างกรณีแก้กฎหมายที่เป็นคุณแก่ผู้มีความผิด เช่น การแก้ไขกฎหมายอาญาในประเด็น หึงตั้งกรรมไม่พร้อม และทำแท้งไม่เกิน 12 สัปดาห์ ถือว่าไม่มีความผิด ส่งผลให้ยกเลิกความผิด ของหึงที่เคยทำแท้ง ขณะอายุครรภ์ ไม่เกิน 12 สัปดาห์ หรือ การประกาศ “เสรีทางกัญชา” อย่างไม่มีข้อจำกัด ตาม ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ระบุชื่อยาเสพติดให้โทษในประเภทที่ 5 พ.ศ. 2565 กำหนดให้ ทุกส่วนของกัญชา ไม่ถือว่าเป็นยาเสพติด ซึ่งสอดคล้องกับ พ.ร.บ. ให้ใช้ ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 ให้ถอดกัญชา ออกจากบัญชียาเสพติด ส่งผลให้ยกเลิก ความผิด และโทษกับนักโทษ พร้อมทั้งต้องคืนของกลาง ทั้งกัญชา และทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการ ขายกัญชา ซึ่งการเปลี่ยนกฎหมายทั้งสองนี้ ยังมีข้อขัดแย้งต่อสังคม และทางการแพทย์ รวมถึง การพิจารณาทั้งศีลธรรม และจริยธรรม

สำหรับ การยกเลิกกฎหมาย ประกอบด้วย การยกเลิกกฎหมายโดยชัดแจ้ง และการยกเลิก กฎหมายโดยปริยาย การยกเลิกกฎหมายโดยชัดแจ้ง ให้ยกเลิกตามวันที่กฎหมายฉบับนั้นระบุ หรือ ยกเลิกโดยกฎหมายฉบับใหม่ที่มีศักดิ์เท่ากันหรือสูงกว่า และรัฐสภาไม่อนุมัติ พ.ร.ก. ส่วนการยกเลิก กฎหมายโดยปริยายใช้ในกรณีที่กฎหมายเรื่องเดียวกัน 2 ฉบับ แต่มีข้อความขัดแย้งกัน ถ้าศักดิ์เท่ากัน กฎหมายฉบับเก่า จะถูกยกเลิก แต่ถ้าศักดิ์ต่างกัน กฎหมายที่มีศักดิ์ต่ำกว่า จะถูกยกเลิก นอกจากนี้ กฎหมายฉบับใดออกมาขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญ ต้องเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย หากศาล วินิจฉัยยืนตามคำร้อง กฎหมายฉบับนั้นจะถูกยกเลิก

การตีความกฎหมาย

การตีความกฎหมาย (interpretation of the law) หมายถึง กระบวนการค้นหาความหมาย หรืออธิบายความหมายของกฎหมาย ที่มีถ้อยคำคลุมเครือ ไม่ชัดเจน หรือมีความหมายหลายประเด็น

โดยทั่วไปการตีความกฎหมายจะนำมาใช้ เมื่อผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่หรือประชาชนเกิดความสงสัยเกี่ยวกับความหมาย หรือถ้อยคำในตัวกฎหมาย เพื่อจะได้นำกฎหมายไปปรับใช้ได้อย่างถูกต้องและเกิดความเป็นธรรม กรณีกฎหมายนั้นมีความหมายที่ชัดเจนอยู่แล้ว ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องตีความแต่อย่างใด¹²

การตีความกฎหมายต้องตีความตามตัวอักษร และเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายของกฎหมายไปพร้อมกัน เนื่องจากภาษาหรือตัวอักษรที่บุคคลคิด มีลักษณะไม่ตายตัวหรือไม่ชัดเจน จึงจำเป็นต้องพิจารณาเจตนารมณ์ควบคู่ไปด้วย เพื่อให้ได้ความหมายที่ชัดเจน และถูกต้อง การตีความตามอักษร คือ การถอดความหมายของถ้อยคำหรือคำศัพท์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความชัดเจนตามความเข้าใจของแต่ละสถานะหรือวิชาชีพ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นภาษาธรรมดา ภาษาวิชาการหรือเทคนิค และศัพท์กฎหมาย เช่น บิดามารดา หมายถึง พ่อแม่ หรือ บุตรบุญธรรม หมายถึง บุตรของผู้อื่น ที่บุคคลได้จดทะเบียนรับรองเป็นบุตรของตน¹ ส่วนคำศัพท์ทางกฎหมายหรือศัพท์ทางวิชาการ ต้องอาศัยความรู้เฉพาะทางนั้น ๆ ในการช่วยให้ความหมาย เช่น นิติกรรม หมายถึง การกระทำใด ๆ โดยชอบด้วยกฎหมายและด้วยใจสมัครระหว่างบุคคล เพื่อก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวนหรือระงับซึ่งสิทธิ ส่วนการตีความตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย เป็นการพิจารณาถึงเหตุผล หรือความมุ่งหมายของกฎหมายนั้น ๆ (ป.พ.พ. มาตรา 149)¹³

ในทางปฏิบัติ มักจะตีความกฎหมายตามตัวอักษรก่อน ถ้ายังไม่ชัดเจน จึงตีความตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย เช่น คำว่า “อยู่รอดเป็นทารก” ตาม ป.พ.พ. มาตรา 15 ระบุว่า “สภาพบุคคล ย่อมเริ่มแต่เมื่อคลอด แล้วอยู่รอดเป็นทารก และสิ้นสุดลงเมื่อตาย...”¹³ อาจถือได้ว่าเป็นศัพท์ทางวิชาการ การตีความอาจต้องใช้หลักทางการแพทย์ แต่ในทางกฎหมายคำว่า “อยู่รอดเป็นทารก” หมายถึง เด็กที่เกิด พ้นจากช่องคลอดทั้งตัว มีการหายใจ และการเต้นของกล้ามเนื้อหัวใจ^{2,13} หรือตัวอย่างในเรื่องทั่วไป เช่น ป้ายประกาศ “ห้ามเดินลัดสนาม” อาจมีผู้เข้าใจว่า “วิ่งลัดสนาม” กระทำได้ เพราะไม่ใช่การเดิน อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงจุดมุ่งหมาย คือ การรักษาสนามไว้ไม่ให้เสียหาย ดังนั้น การวิ่งลัดสนาม ย่อมทำให้สนามเสียหายเท่ากับการเดิน ในทางตรงข้าม การเดินเข้าไปเพื่อปรับปรุงสนาม รดน้ำ หรือตัดหญ้า ย่อมกระทำได้

สำหรับตัวอย่างทางการพยาบาลที่ผู้นิพนธ์เคยตอบคำถามในประเด็น พยาบาลวิชาชีพไม่สามารถฉีดสารทึบแสงได้ ย่อมไม่สามารถฉีด fluorescein ซึ่งเป็นสารโปร่งแสงเช่นเดียวกัน เนื่องจากทั้งสารทึบแสง และสารโปร่งแสงจัดเป็นสารรังสีวินิจฉัย มีวัตถุประสงค์เดียวกันคือ ช่วยให้เห็นความผิดปกติของอวัยวะภายในได้ชัดเจน เมื่อพิจารณาเจตนารมณ์ของกฎหมาย ที่ไม่ต้องการให้พยาบาลวิชาชีพฉีดสารรังสีวินิจฉัย เพื่อความปลอดภัยของผู้ใช้บริการ ต่อมา จึงได้มีการแก้ไขข้อบังคับสภาการพยาบาลว่าด้วย ข้อจำกัดและเงื่อนไขในการประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ พ.ศ. 2564 ให้ชัดเจนขึ้น⁵ ดังนั้น การตีความกฎหมายประกอบเจตนารมณ์จึงต้องถูกต้อง สอดคล้อง และให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

ช่องว่างของกฎหมาย

ช่องว่างของกฎหมาย (gap in the law) เป็นปัญหาของกฎหมายลายลักษณ์อักษร หรือระบบประมวลกฎหมายที่เกิดขึ้นเสมอและหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากผู้บัญญัติกฎหมายนึกไม่ถึง หรืออาจไม่สามารถนึกถึง เพราะสภาพแวดล้อม เทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคมที่เป็นพลวัต มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทำให้เกิดเหตุการณ์หรือข้อเท็จจริงใหม่ ๆ ส่งผลให้กฎหมายลายลักษณ์อักษรที่มีลักษณะตายตัว ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ทันการณ์ จึงอาจเกิดกรณีที่ไม่มียกเว้นของกฎหมายใด จะนำไปปรับใช้กับข้อเท็จจริงนั้นได้ นอกจากนี้ ช่องว่างของกฎหมายอาจเกิดจากผู้บัญญัติกฎหมายตั้งใจให้มีช่องว่างในกฎหมาย เนื่องจากประเด็นนั้นยังไม่มีข้อยุติ จึงไม่ฟันธงกฎหมาย เพราะอาจเกิดผลกระทบต่อผู้ที่เกี่ยวข้องและประชาชน จึงไม่บัญญัติกฎหมายนั้น ส่งผลให้เกิดช่องว่างของกฎหมาย เช่น กรณีการจ่ายยาตามการรักษาโรคเบื้องต้นของพยาบาลวิชาชีพ ที่ระบุตามกฎหมายวิชาชีพ การพยาบาลและการผดุงครรภ์ ฯ ซึ่งกฎหมายยา พ.ศ. 2510¹⁴ ระบุเพียงให้พยาบาลวิชาชีพขอใบอนุญาตขายยาบรรจสุเสร็จ ที่ไม่ใช่ยาอันตรายหรือยาควบคุมพิเศษ เมื่อสถานการณ์พยาบาลประกาศรายการยา ที่พยาบาลวิชาชีพและพยาบาลเวชปฏิบัติสามารถจ่าย เพื่อรักษาโรคเบื้องต้นเท่าที่จำเป็น จึงเป็นช่องว่างของกฎหมาย ที่ต้องมีการเจรจาการทับซ้อนระหว่างวิชาชีพ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ และความปลอดภัยของประชาชนเป็นสำคัญ

ทั้งนี้ กฎหมายแพ่งยอมให้เกิดช่องว่างของกฎหมาย เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่กรณี โดยตาม ป.วิ.พ. มาตรา 134 ระบุว่า “ไม่ว่าในกรณีใด ๆ ห้ามมิให้ศาลที่รับฟ้องคดีไว้ ปฏิเสธไม่ยอมพิพากษา หรือมีคำสั่งชี้ขาดคดี โดยอ้างว่า ไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ที่ใช้บังคับแก่คดี หรือบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่จะใช้บังคับนั้น เคลือบคลุมหรือไม่บริบูรณ์”¹⁵

ดังนั้น กฎหมายแพ่งจึงมีการอุดช่องว่าง ซึ่งวิธีการจะแตกต่างกันไป ตามแต่ละท้องถิ่นในประเทศไทย ตาม ป.พ.พ. มาตรา 4 วรรคที่สอง บัญญัติว่า “เมื่อไม่มีบทกฎหมายที่จะยกมาปรับคดีได้ ให้วินิจฉัยคดีนั้น ตามจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น ถ้าไม่มีจารีตประเพณีเช่นนั้น ให้วินิจฉัยคดีอาศัยเทียบบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง และถ้าบทกฎหมายเช่นนั้น ก็ไม่มีด้วย ให้วินิจฉัยตามหลักกฎหมายทั่วไป”¹³ กล่าวโดยสรุป การอุดช่องว่างของกฎหมาย สามารถกระทำโดยจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น บทกฎหมายที่ใกล้เคียง และหลักกฎหมายทั่วไป^{24,8,9,13} ดังนี้

1. จารีตประเพณี คือ แนวทางการประพฤติปฏิบัติที่สืบทอดกันมาช้านาน เป็นที่ยอมรับของคนในสังคมไทย มีเหตุผล และความเป็นธรรม รวมทั้งไม่ขัดต่อกฎหมายบ้านเมือง หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง หรือศีลธรรมอันดีทั้งหลายของคนในสังคม

2. บทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง ยึดหลักการที่ว่า สิ่งที่เหมือนกัน ควรได้รับการปฏิบัติอย่างเดียวกันหรือเท่าเทียมกัน ดังนั้น การเปรียบเทียบข้อเท็จจริงที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้กับข้อเท็จจริงที่มีกฎหมายบัญญัติไว้ และพิจารณาว่ามีความใกล้เคียงกันหรือคล้ายคลึงกัน ทั้งด้านเนื้อหา

หรือเจตนาของกฎหมายหรือไม่ ถ้ามีความใกล้เคียงกันอย่างมาก จึงให้นำบทบัญญัตินั้นมาปรับใช้กับข้อเท็จจริงที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้

3. หลักกฎหมายทั่วไป เป็นการอุดช่องว่างกฎหมาย ที่จะนำมาใช้ในกรณีที่ไม่สามารถนำทั้งจารีตประเพณี และบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งมาปรับใช้ หลักกฎหมายทั่วไปเป็นหลักความยุติธรรม ประกอบด้วย เหตุผลทางกฎหมาย เป็นหลักการสากล และนานาประเทศนำไปใช้ เพื่อเป็นแนวทางของกฎหมาย อาจเป็นหลักในระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร หรือระบบกฎหมายที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ที่ก่อให้เกิดความยุติธรรม และเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป ทั้งนี้ การนำหลักกฎหมายทั่วไปมาปรับใช้ ต้องคำนึงถึงความสอดคล้องของแนวทางกฎหมาย เศรษฐกิจ สังคม และจารีตประเพณี รวมถึง ไม่ขัดต่อกฎหมายที่มีอยู่ ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย ศีลธรรมอันดีของประชาชน และความรู้สึกของประชาชนในสังคม รวมทั้ง ทำให้เกิดความยุติธรรมแก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ตาม ในทางอาญาถือเคร่งครัดว่า การลงโทษผู้ใด กฎหมายต้องบัญญัติว่าการกระทำของบุคคลนั้นเป็นความผิด และมีโทษ มิฉะนั้นไม่สามารถลงโทษได้ ดังภาษิตของกฎหมายว่า “ไม่มีโทษถ้าไม่มีกฎหมายกำหนด (no penalty without a law)”²⁴ ซึ่งกฎหมายไทยรับรองหลักการนี้ โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 29 วรรค 1 ระบุว่า “บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการ อันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้น บัญญัติเป็นความผิด และกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้น จะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้”¹⁶ ดังนั้น หากเกิดช่องว่างในกฎหมายอาญา ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับความผิดแล้วต้องถือว่า ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้ให้เป็นความผิด จะนำไปฟ้องร้องหรือลงโทษไม่ได้

การควบคุมการประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์

การควบคุมการประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ เป็นสิ่งสำคัญสำหรับวิชาชีพ ทำให้วิชาชีพได้รับความเชื่อถือและมีมาตรฐาน เช่นเดียวกับวิชาชีพอื่น ๆ^{23,7} ประกอบด้วย

1. หลักการควบคุมผู้ประกอบการวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ โดยสภาการพยาบาล เป็นผู้ออกกฎเกณฑ์ หรือข้อบังคับ ระเบียบ หรือประกาศสภาการพยาบาล อาศัยอำนาจของกฎหมายวิชาชีพฯ เพื่อกำหนดบทบาท และหน้าที่ให้กับผู้ประกอบการวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ ตลอดจนการรักษาจริยธรรม และมาตรฐานการพยาบาล ดังนี้

1.1 กำหนดคุณสมบัติของผู้ขอขึ้นทะเบียน เป็นผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ โดยพยาบาลวิชาชีพต้องมีคุณสมบัติตามที่กฎหมายวิชาชีพกำหนด เช่น สำเร็จการศึกษาพยาบาลศาสตรบัณฑิต ไม่เคยต้องโทษจำคุก ไม่เป็นโรคต้องห้ามอันเป็นอุปสรรคต่อการประกอบวิชาชีพฯ

1.2 กำหนดให้มีการขอขึ้นทะเบียนผู้ประกอบการวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ และการต่อใบอนุญาต ทุก 5 ปี ทำให้สามารถควบคุมดูแลความประพฤติ รักษามาตรฐานทางการพยาบาล และจริยธรรมแห่งวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์

1.3 กำหนดข้อจำกัดและเงื่อนไขในการประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ และการรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพ ซึ่งในปัจจุบันได้มีการปรับแก้ไขให้ทันต่อสถานการณ์การดูแลสุขภาพปัจจุบัน⁵ ส่งผลให้พยาบาลวิชาชีพปฏิบัติการพยาบาลตามขอบเขตของกฎหมาย

1.4 สอดส่องดูแลความประพฤติของพยาบาลวิชาชีพ และมีบทลงโทษสำหรับผู้กระทำผิด เพื่อรักษามาตรฐานของวิชาชีพการพยาบาล หากพยาบาลถูกกล่าวหาหรือกล่าวโทษต่อสภาการพยาบาล จะได้รับการสืบสวน และสอบสวนตามกฎหมายวิชาชีพฯ ซึ่งถือว่าเป็นคดีจริยธรรม เช่น การปลอมแปลงใบอนุญาต การกล่าวล่วงวิชาชีพอื่น การโฆษณาขายอาหารเสริมสุขภาพเกินจริง

2. หลักการคุ้มครองสวัสดิภาพของประชาชนและสงวนอาชีพ โดยกฎหมายวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ กำหนดมิให้บุคคลภายนอกประกอบวิชาชีพการพยาบาล เพื่อป้องกันอันตรายต่อประชาชน หากฝ่าฝืนต้องได้รับโทษตามกฎหมายอาญา ฐานกล่าวล่วงวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ ทั้งนี้ รวมถึงพยาบาลวิชาชีพที่ถูกสั่งพักใช้ใบอนุญาต หรือเพิกถอนใบอนุญาต⁷ ด้วยกฎหมายวิชาชีพฯ ถือว่าเป็นบุคคลภายนอก จนกว่าจะพ้นโทษ

กฎหมายเป็นกฎเกณฑ์ข้อบังคับซึ่งออกโดยผู้มีอำนาจสูงสุด เพื่อควบคุมความประพฤติ สิทธิหน้าที่ของบุคคลทั่วไป หากฝ่าฝืนย่อมได้รับโทษ กฎหมายในประเทศไทยส่วนใหญ่อยู่ในระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร จึงต้องตีความตามตัวอักษร และเจตนารมณ์ของกฎหมาย รวมทั้ง มีการอุดช่องว่างของกฎหมาย เพื่อให้เกิดความยุติธรรมในการตัดสินใจ พยาบาลวิชาชีพจำเป็นต้องเรียนรู้ และเข้าใจกฎหมาย เพื่อป้องกันการปฏิบัติการพยาบาลที่เกินขอบเขตวิชาชีพฯ และความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้น รวมถึงแนวทางแก้ไขปัญหาเบื้องต้น เพื่อป้องกันการฟ้องร้องทางกฎหมายได้

เอกสารอ้างอิง

1. สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. [เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2565]. เข้าถึงได้จาก : <https://dictionary.orst.go.th/>
2. อานนท์ จำลองกุล. กฎหมายและจริยธรรมสำหรับบุคลากรทางการแพทย์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2565. หน้า 1-16.
3. แสง บุษณณิวิภาส. กฎหมายและข้อควรระวังของผู้ประกอบวิชาชีพแพทย์ พยาบาล. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : วิญญูชน; 2565. หน้า 19-33, 87-96.
4. มานิตย์ จุมปา. ลักษณะของกฎหมาย. ใน : มานิตย์ จุมปา, บรรณาธิการ. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมาย. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2564. หน้า 19-46.